

مرکز جهانی علوم اسلامی

مدرسه عالی فقه و معارف اسلامی

پایان نامه کارشناسی ارشد

رشته فقه و معارف اسلامی

عنوان:

حضرت علی (ع) و فلسفه الهی امامت

استاد راهنما:

حجة الاسلام و المسلمین قدردان قراملکی

دانش پژوه:

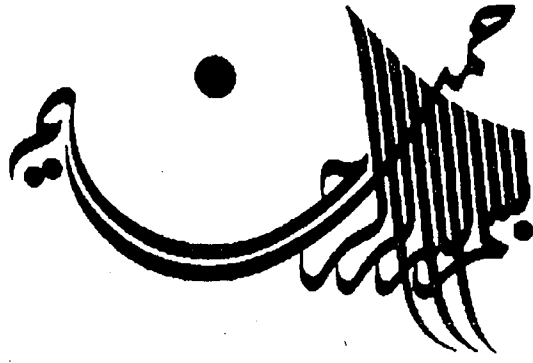
غضنفر علی حیدری

سال ۱۳۸۰

کتابخانه جامع مرکز جهانی علوم اسلامی

شماره ثبت: ۸۸۴

تاریخ ثبت:

اهداء:

به روح مطهر و منور مولی امیر المومنین
علی علیه السلام و به دانشمندان و آزاد اندیشان و طلاب و
دانشجویان مسلمان که در راه پاسداری از فرهنگ
اسلامی و نفی اندیشه‌های استعماری شرق و
غرب، از هیچ کوششی دریغ ندارند.

تقدیر و تشکر:

در این موقع که توفیق پیدا کردم که تحقیقی به عنوان «حضرت علی علیه السلام و فلسفه الهی امامت» را نوشتم. نکات زیر را می خواهم عرض کنم.

۱ - تشکر عرض می نمایم در خدمت مکرم استاد محمد حسن قدردان که در این تحقیق بنده را راهنمایی فرمودند و اشتباهات را تصحیح کردند و لطف و محبت و عنایت خاصی به من داشتند، امیدوارم که این تحقیق در نظر بزرگان درجه قبولیت قرار گیرد.

۲ - سپاس گزارم برای مسئولین محترم مدرسه مبارکه حجتیه و مسئولین پایان نامه که آنان زحمت کشیدند و برای ما فرصت مناسبی برای نوشتن تحقیق عنایت کردند و طرح پایان نامه نویسی را اجراء کردند.

۳ - امیدوارم که این تحقیق برای بنده فایده تامه برای نوشتن کتابها و برای نشر معارف اسلامی ثابت شود. انشاء الله تعالی.

و ما توفیق الا بالله

غضنفر علی حیدری

محصل مدرسه مبارکه حجتیه قم

چکیده:

پژوهش مذکور به این پرسش خواهد پرداخت که خلیفه بعد از پیامبر اسلام ﷺ چه کسی است؟

با توجه به ترکیبات قومی، مذهبی، فرهنگی و اعتقادی در بعضی از کشورهای اسلامی نظیر افغانستان، پاکستان، هندوستان و... ضرورت دارد که در جهان صنعتی امروز جهت رشد و شکوفایی اسلام و اقتدار مسلمانان اختلافات قومی - مذهبی کمرنگ گردد و کشورهای اسلامی جهت نفوذ بیشتر در دنیای جدید بتوانند اسلام را در تمامی عرصه‌های فرهنگی - سیاسی جهان زنده نگه دارند و استراتژی مستحکمی را در برابر هجوم فرهنگ غربی در کشورهای اسلامی ایجاد نمایند.

بنابراین از یک سوی اختلافات شدید بین این فرقه‌ها در مسائل مختلف و از سوی دیگر هجوم غرب جامعه اسلامی را دچار گسست و عقب ماندگی می‌نماید و زمینه‌های لازم جهت استعمار بیگانگان را فراهم می‌سازد. بنابراین جهت همبستگی بیشتر لازم است به بررسی مسأله امامت از منظر حضرت علی علیه السلام بپردازیم.

عده‌ای معتقدند امام و ولی از جانب خداوند به وسیله پیامبر اسلام منصوب می‌شود. ولی عده‌ای دیگر معتقدند امام و ولی را مردم انتخاب می‌کنند، از این رو باید فلسفه امامت از دیدگاه حضرت علی علیه السلام مورد بررسی قرار گیرد، می‌تواند راهگشای مناسبی جهت شکوفایی اسلام در دنیای جدید باشد.

اهداف مورد نظر در این تحقیق عبارت است از:

۱- تاریخچه امامت و اثبات ولایت و حکومت امیر المؤمنین علیه السلام به عنوان بلا فصل

۲- بررسی کلمات متکلمین فرقه‌های مختلف درباره‌ای موضوع امامت.

۳- شناخت موضوعات اختلافی بین مذاهب اسلامی.

۴- فلسفه امامت از نظر علی علیه السلام

۵- اثبات قدرت دین بر حکومت و سرپرستی نظام جهان.

با توجه به سؤالات و اهداف تحقیق به بررسی مراحل مختلف آن پرداخته‌ایم در ابتدا به بحث مفاهیم اشاره کرده و به دنبال آن مباحث امامت، ولایت و عصمت مطرح شده است.

در پایان به این نتیجه رسیده‌ایم که امام علی بن ابیطالب علیه السلام خلیفه بلا فصل پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله بوده است و تسلسل امامت تا ظهور حجت قائم المنتظر علیه السلام جاری است و در زمان غیبت آن حضرت حق حکومت ولی فقیه جامع شرایط است.

فهرست مطالب

- اهداء: ۵
- تقدیر و تشکر: ۵
- چکیده: یکی
- مقدمه و طرح تحقیق: ۱
- اهمیت و ضرورت: ۱
- طرح مسأله: ۲
- پیشینه تحقیق: ۳
- سازماندهی تحقیق: ۴
- قلمرو تحقیق: ۴
- روش شناسی: ۵
- الف - تحقیقات آزمایشی و غیر آزمایشی: ۵
- ب - تحقیقات کتابخانه‌ای، مشاهده‌ای و پیمایشی ۶
- ۱- تحقیق پیمایشی: ۶
- ۲- روش مشاهده: ۶
- ۳- روش کتابخانه‌ای: ۷
- ۴- تحقیق توصیفی و تحقیق تبیینی: ۸
- تحقیق توصیفی و مدارک لازم: ۸
- نقش تحقیقات توصیفی: ۹
- یک تحقیق موردی مشهور (از نوع توصیفی) ۱۰

کاربرد سوابق و پرونده‌های بایگانی (از نوع کمی و کیفی):	۱۰
۵- روش اسنادی و مصاحبه:	۱۰
الف - اسناد مکتوب:	۱۱
ب - اسناد غیر مکتوب:	۱۱
۶- روش مصاحبه:	۱۲
نتیجه‌گیری:	۱۲
موانع تحقیق:	۱۲

فصل اول: کلیات و مفاهیم

نیم‌نگاهی به زندگانی حضرت علی <small>علیه السلام</small> :	۱۵
نام و نسب:	۱۵
حضرت علی <small>علیه السلام</small> در غار حرا همراه پیغمبر بود:	۱۶
نخستین کسی که اسلام آورده:	۱۷
دلائل و شواهد پیشگامی علی <small>علیه السلام</small> :	۱۸
الف: پیش از همه خود پیامبر اسلام <small>صلی الله علیه و آله</small> :	۱۸
ب: دانشمندان و محدثان نقل می‌کنند:	۱۸
حامی و جانشین پیامبر <small>صلی الله علیه و آله</small> :	۱۹
شجاعت امیرالمؤمنین <small>علیه السلام</small> :	۲۰
فضیلت‌های امیرالمؤمنین <small>علیه السلام</small> :	۲۱
حضرت علی <small>علیه السلام</small> نماینده مخصوص پیامبر <small>صلی الله علیه و آله</small> :	۲۳
درگذشت پیامبر <small>صلی الله علیه و آله</small> و مسئله رهبری:	۲۴
خلافت ظاهری:	۲۵

بیعت مردم با امام علی <small>علیه السلام</small>	۲۵
نبرد در سه جبهه	۲۶
نبرد با ناکثین	۲۷
نبرد با قاسطین	۲۷
نبرد با مارقین	۲۸
شهادت:	۲۹

فصل دوم: تاریخچه امامت

تاریخچه امامت	۳۱
اشاره به جریان سقیفه و چگونگی محرومیت امام علی <small>علیه السلام</small> از خلافت:	۳۱
مبارزه علی <small>علیه السلام</small> با ابوبکر	۳۹
عکس العمل مردم درباره منتخب سقیفه	۴۵
نگاهی به دیدگاههای فرقه‌های مختلف	۵۰
۱- فرقه علویه	۵۰
۲- فرقه بکریه	۵۳
خرقه مکریه	۵۳
۳- فرقه عباسیه:	۵۴
۴- زیدیه:	۵۵
۵- خوارج:	۵۵
اصول عقاید خوارج	۵۶
عقیده خوارج در باب خلافت	۵۶
عقیده خوارج درباره خلفاء	۵۷

۵۸	انقراض خوارج.....
۵۹	۶- معتزله:.....
۶۰	۷- اشاعره:.....
۶۱	ادله اشاعره.....
۶۲	ثبوت امامت ابوبکر عند الاشاعره.....
۶۲	۱- بیعت:.....
۶۲	۲- اجماع:.....

فصل سوم: تعریف امامت

۶۶	تعریف امامت.....
۶۶	الف- معنی لغوی.....
۶۶	۱- پیشوا:.....
۶۷	۲- مثال:.....
۶۷	۳- طناب:.....
۶۷	۴- رئیس:.....
۶۷	۵- معلم و استاد:.....
۶۸	ب- تعریف اصطلاحی:.....
۶۸	۱- نظریه متکلمان:.....
۶۸	۱-۱- امامیه:.....
۷۰	ادله امامیه:.....
۷۰	۱- امامت منصب خداست.....
۷۰	۲- امام ناظر و حاکم بر همه حوادث جهان است.....
۷۱	۳- امام دارای عصمت است.....

- ۴- امام واسطه فیض جهان است ۷۱
- ۵- اطاعت و پیروی امام سبب نجات و سعادت است ۷۲
- زیدیه: ۷۳
- اسماعیلیه: ۷۳
- ۱-۲- خوارج: ۷۴
- ۱-۳- معتزله: ۷۴
- ۱-۴- اشاعره: ۷۵
- ۲- معانی امامت در قرآن: ۷۶
- ۱- پیشوا: ۷۶
- ۲- کتاب: ۷۷
- ۳- لوح محفوظ: ۷۷
- ۴- راه و طریق: ۷۷
- ۳- معانی امامت در روایات: ۷۸
- ۱- نظام امت: ۷۸
- ۲- مهار دین: ۷۸
- ۳- اساس اسلام: ۷۸
- ۴- کلید اسلام: ۷۹
- ۵- امامت بلندترین مقام است: ۷۹
- ۶- امام عالم و معصوم است ۸۰
- ۷- امام علت بقاء زمین است ۸۰
- ۸- امام امین الله حجة الله و خلیفه است ۸۱
- ۹- امام پیوسته از الهام و امداد غیبی بهره مند است ۸۱
- ۱۰- امام وحی را می شنود ولی فرشته را نمی بیند ۸۲

فصل چهارم: حقیقت امامت از منظر امام علی (ع)

- الف - تعریف امامت ۸۴
- ۱ - امامت مدیریت بر امت است ۸۴
- ۲ - امامت اسوه تربیت دینی و الهی برای مردم است ۸۵
- ۳ - امامت وحدت اسلامی است ۸۶
- ب - شرایط امامت: ۸۷
- ۱ - سخاوت: ۸۹
- ۲ - علم و آگاهی: ۸۹
- ۳ - تقوی: ۹۳
- ۴ - عدالت: ۹۴
- ضرورت عدالت ۹۵
- ۵ - شجاعت ۹۷
- ۶ - راست گویی: ۹۹
- ۷ - افضلیت بر مردم: ۱۰۰
- ۸ - خود سازی: ۱۰۰
- ۹ - عصمت: ۱۰۱
- ۱۰ - انتصابی بودن امام ۱۰۴
- ۱۱ - شور و بیعت ۱۰۵
- نظارت بر همه حوادث جهان ۱۰۹
- حاکمیت تکوینی امام بر کائنات ۱۱۰
- اشراف در نظارت بر جریان حوادث و رفتار انسانها ۱۱۱

- ج - امامت منصب الهی: ۱۱۱
- معیار امامت: ۱۱۵
- ۱- رد خلافت خلفاء ثلاثه: ۱۱۶
- دلیل اول: ۱۲۰
- دلیل دوم: ۱۲۰
- دلیل سوم: ۱۲۰
- رد خلافت خلیفه ثانی: ۱۲۱
- شوری: ۱۲۲
- ۲- بطلان شوری: ۱۲۲
- دلیل اول: امامت منصب الهی ۱۲۳
- دلیل دوم: احتجاج علی علیه السلام در شوری ۱۲۴
- دلیل سوم: سلب حق امت ۱۲۴
- دلیل چهارم: حق حکمیت برای عبد الرحمن بن عوف ۱۲۴
- دلیل پنجم: پایمال شدن حق علی علیه السلام ۱۲۵
- ۳- همه شرائط امامت در رهبری علی علیه السلام منحصر بود ۱۲۵
- دوراهی سرنوشت ساز ۱۲۶
- ۴- چرا علی علیه السلام سکوت کرد؟ ۱۲۷
- ۵- چکیده علل و اسباب سکوت علی علیه السلام ۱۳۲

فصل پنجم: فلسفه امامت از منظر امام علی علیه السلام

- فلسفه امامت از منظر امام علی علیه السلام: ۱۳۶
- ضرورت رهبری ۱۳۶
- ۱- تنظیم امور جامعه و هدایت آن: ۱۳۹

- ۲- تفسیر دین و احیای سیره نبوی: ۱۴۱
- امام ستون دین: ۱۴۳
- ۳- جلوگیری از انحراف فکری مردم و بدعت ۱۴۸
- ۴- عدالت اجتماعی: ۱۵۲
- ۴-۱- مفهوم عدل در بیان علوی ۱۵۶
- ۴-۲- جایگاه عدل در بیان علوی ۱۵۷
- الف- در باورها و بینش‌ها: ۱۵۷
- ب- در نظام سیاسی ۱۵۸
- ۴-۳- عوامل تحقق عدالت ۱۶۰
- ۴-۴- جلوه‌های عدالت در سیره علوی ۱۶۳
- ۵- مساوات و برابری بین مردم ۱۶۷
- ۵-۱- تساوی در برابر حق ۱۶۷
- ۵-۲- تساوی در برابر قانون ۱۶۹
- ۵-۳- تساوی در بیت المال ۱۷۱
- ۵-۴- تساوی در برخورد با مردم ۱۷۴
- ۵-۵- تساوی در جنسیت ۱۷۶
- ۶- احیاء و اقامه حق و دفع باطل ۱۸۱
- ۷- تأمین حقوق مردم ۱۸۲
- ۷-۱- تأمین امنیت ۱۸۲
- ۷-۲- تحقق وحدت امت در پرتو حکومت رهبری الهی ۱۸۴
- ۷-۴- همدردی از محرومان و بینوایان ۱۸۶
- کمک به پیرمرد نصرانی ۱۹۰

- ۸- بیت المال از نظر امام علی علیه السلام ۱۹۱
- ۸-۱- ماهیت بیت المال ۱۹۲
- ۸-۲- آثار بیت المال ۱۹۲
- الف- اصلاح امور ۱۹۲
- ب- رفع نیاز مردم ۱۹۳
- ج- دوام حکومت ۱۹۳
- د- اصلاح و تقویت نیروهای مسلح ۱۹۴
- ۸-۳- راههای جلب مالیات ۱۹۵
- الف- آباد کردن زمین ۱۹۵
- ب- رسیدگی به شکایت مالیات دهندگان ۱۹۶
- ج- عفو از مالیات ۱۹۷
- ۸-۴- نظارت و بازخواست ۱۹۸
- الف- حسابرسی از کارگزاران ۱۹۹
- ب- نظارت بر بیت المال ۱۹۹
- ۹- اجرای احکام دینی ۲۰۰
- ۹-۱- احکام قضائی: ۲۰۳
- الف- اهداف نظام قضائی علوی ۲۰۴
- ب- وظائف قاضی و دستگاه قضائی ۲۰۵
- ۹-۲- نظام کیفری از نظر امیر المؤمنین علیه السلام ۲۱۰
- ۹-۲-۱- حدود خدا: ۲۱۱
- ۹-۲-۲- تعزیرات: ۲۱۳
- تداوم امامت حق تا ظهور امام مهدی علیه السلام: ۲۱۴

- ۲۱۸ روش حکومت امام زمانه (عج).
- ۲۱۸ ۱- اصالت دادن به کتاب و سنت:
- ۲۱۹ ۲- بر سیره پیامبر ﷺ و امامان رفتار می کند:
- ۲۲۰ روش سیاسی و اجتماعی
- ۲۲۲ روش مدیریتی و قضایی
- ۲۲۳ حکم داوری طبق بیان قرآن چنین است:
- ۲۲۴ روش های اقتصادی
- ۲۲۴ نقش مردم در حکومت امام زمان (عج)

فصل ششم: امامت و حکومت دینی

- ۲۲۷ امامت و حکومت دینی
- ۲۳۶ جامعه نیاز به حکومت اسلامی دارد:
- ۲۴۰ ضرورت تشکیل حکومت دینی در هر عصری
- ۲۴۴ شرایط حاکم دینی
- ۲۴۶ شرط فقاقت در حاکم دینی
- ۲۵۰ دلیل عقلی
- ۲۵۲ ولی فقیه قدرت حکومت بر جامعه را دارد
- ۲۵۲ الف: شأن ولی فقیه در اسلام:
- ۲۵۳ ب: اعلامیت در مسائل سیاسی
- ۲۵۳ ج: آگاهی به مصالح اجتماعی و سیاسی
- ۲۵۳ د: ضرورت اطاعت از احکام حکومتی:
- ۲۵۴ آیا دین قدرت حکومت را دارد؟

- ۲۵۴ اولاً: جعل و اعتبار ولایت فطری است:
- ۲۵۵ ثانیاً: نظر اسلام درباره ولایت:
- ۲۶۵ خلاصه تحقیق و نتیجه گیری:
- ۲۶۸ فهرست منابع و مأخذ:

مقدمه و طرح تحقیق:

امامت یک منصب الهی و خدادادی است که تمام شئون و فضایل غیر از نبوت را در بر دارد.

اما ولایت عبارت است از حکومت یک شخص متعهد و مخلص بر جامعه اعم از این که این حاکم یک امام معصوم یا یک مجتهد جامع الشرایط در عصر غیبت باشد. منظور از عصمت، طهارت و مصونیت شخص از گناه است به طوری که هیچ گونه احتمال گناه و خطا برای شخص عمداً یا سهواً تصور نشود. بررسی و پژوهش درباره این موضوعات کمک بزرگی به وحدت اسلامی خواهد بود.

پاکستان کشوری است که اکثریت مردم آن پیرو دین مبین اسلام بوده و به دو فرقه تشیع و تسنن تقسیم می شوند. اهل سنت در سراسر کشور دارای مدارس علمیه هستند و به ترویج فرهنگ و اعتقادات جوانان اهل سنت می پردازند و فرهنگ و اعتقادات تشیع را زیر سؤال می برند و یا آن را نفی می نمایند. خصوصاً مسأله ولایت از این روی سزاوار است تحقیقی را پیرامون حضرت علی علیه السلام و فلسفه الهی امامت تهیه نموده و در اختیار حقیقت پژوهان گذاشت تا به حق و انصاف قضاوت نمایند: در این رساله با توجه به اهمیت موضوع به مباحث امامت، و ولایت اشاره خواهیم کرد.

اهمیت و ضرورت:

با توجه به موقعیت کشور پاکستان که اکثریت قابل توجه را اهل سنت تشکیل می دهند و دارای فرهنگ و اعتقادات خاص خودشان بوده و به ترویج آن پرداخته

است و در مقابل شیعه که پیرو مکتب جعفری است در مدارس علمیه مختص خودشان به ترویج فرهنگ مذهب جعفری که همان پیروی از ولایت علی بن ابیطالب علیه السلام است می پردازد.

و این دو فرقه‌ای پیرو مکتب حنفی و جعفری با وجود اختلاف عقیده بدون دخالت در امور عقیدتی همدیگر زندگی مسالمت آمیز دارند.

اخیراً از نفوذ وهابی در کشور پاکستان اندیشه‌های وهابیت در مدارس علمیه اهل سنت تابع مذهب حنفی نفوذ کرده و بر اعتقادات آنان غالب شدند و به سوی وهابیت سوق داده‌اند. از این روی تعصب سختی را بین فرقه‌های شیعه و اهل سنت به وجود آوردند. و به اعتقادات تشیع و از جمله مهمترین مباحث ولایی پرداخته و آن را انکار و ساخته و پرداخته‌ای اذهان دروغین می‌پندارند. از این حیث ضرورت دارد با بررسی موضوع امامت از فرامین حضرت علی امیر المؤمنین علیه السلام که قضاوت صحیح و به اثبات حق پردازیم.

طرح مسأله:

بعد از رحلت پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله مباحث مختلفی پیرامون جانشینی آن حضرت به وجود آمد عده‌ای مسأله جانشینی و امامت را انتصابی و عده‌ای دیگر انتخابی دانستند و این بحث دامنه‌درازی به خود گرفت و هنوز هم بین مذاهب اسلامی ادامه دارد. با طرح چند سؤال به بررسی این مسأله می‌پردازیم:

۱- سؤال اصلی: فلسفه امامت چیست و چه ادله‌ای می‌توان بر فلسفه امامت قائم

کرد و خلیفه واقعی بعد از پیامبر اسلام چه کسی است؟

تشیع معتقد است که خداوند به واسطه پیامبر اسلام ﷺ امام علی علیه السلام را جانشین پیغمبر بعد از آن حضرت قرار داده است و اهم ترین ادله برای امامت عدل و عصمت و علم اند که این همه ادله دلیل بر امامت علی علیه السلام هستند.

۲ - سؤال فرعی: آیا خلفاء ثلاثه جانشین پیغمبر ﷺ هستند؟

اهل سنت معتقدند که بعد از پیامبر ﷺ کسی برای جانشینی انتخاب شده است و این امر به عهده اجتماع و مردم گذارده شده است. لذا مردم خلفاء ثلاثه را به ترتیب انتخاب نموده اند.

۳ - آیا هر کسی می تواند خلیفه باشد؟ حتی یک شخص فاسق و فاجر؟

اهل سنت معتقدند که حتی یک دیکتاتور اگر به زور بر سرنوشت مملکت مسلط شود و اگر یک شخص فاسق هم باشد می تواند حکومت و رهبری جامعه اسلامی را به عهده بگیرد و اطاعت از او مثل اطاعت از پیامبر ﷺ واجب است.

پیشینه تحقیق:

در هر پژوهشی استفاده از منابع دسته اول و ویژه ای دارد از این روی در تحقیق مورد نظر از منابع دسته اول تشیع و تسنن استفاده شده است نظیر قرآن، المیزان، الغدير، اصول کافی، الاستیعاب فی معرفة الاصحاب، الامامة و السياسة ابن قتیبة، المقنع فی الامامة، تلخیص الشافی، حدائق الحقائق، الکبیر و... همچنین منابع دست دوم نیز استفاده شده است نظیر کتب و مقالاتی که در رابطه با ولایت و امامت است و نیز از پیام امام شرح نهج البلاغه آیت الله مکارم شیرازی تحت عنوان امامت و ولایت، و همچنین دیگری تحت عنوان ولایت، امامت و رهبری شهید مطهری،